

УДК 346.2(477):338.439.52

Артур Замрига,*канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри правового регулювання економіки
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ СОЦІАЛЬНО ЗНАЧУЩИХ ПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ

У статті виділено три основні групи соціально значущих товарів і послуг. Розглянуто основні елементи ринку соціально значущих товарів і послуг. Проаналізовано динаміку середніх цін на споживчому ринку, виокремлено показники зростання (зниження) цін на споживчому ринку за період 30 серпня 2016 року – 31 жовтня 2016 року по Україні на основі 8 соціально значущих продуктів із 23, передбачених законодавством. Запропоновано власний комплекс заходів, які допоможуть удосконалити розвиток даного ринку у майбутньому.

Ключові слова: соціально значущі продукти, продукти харчування, скасування державного регулювання цін, перспективи розвитку ринку соціально значущих продуктів.

Постановка проблеми. Питання щодо продуктів харчування, окремих видів продуктів перероблення нафти, товарів та послуг, які реалізуються за регульованими цінами і тарифами, являють собою соціально значущі товари та послуги. Вплив держави на ціни нині є одним із найважливіших пріоритетів в українській економіці. Невисокий рівень життя частини населення об'єктивно диктує необхідність зміцнення соціальної системи і підвищення ефективності її роботи. Значної проблематики це питання набуло в умовах сьогодення, враховуючи постійне підвищення цін на продукцію та послуги соціального значення, що в сучасних умовах унеможливає пов'язати та співвіднести ціни, прожитковий мінімум та зміст споживчого кошику.

Питання функціонування ринку соціально значущих продуктів розглядаються в наукових працях таких вітчизняних дослідників, як О. І. Трохимець, І. І. Корман та інші. Основні проблеми цінового регулювання аграрного ринку та ринку споживчих товарів розглянуто у наукових працях О. Г. Шпикуляка, В. М. Онегіної, Т. М. Попович та інших. Економіко-правові засади відміни державного регулювання цін на продукти харчування досліджено Т. А. Кулаковською.

Метою роботи є комплексний аналіз розвитку ринку соціально значущих товарів та послуг, зокрема продуктів харчування, крізь призму зростання (зниження) цін та пропонування власного комплексу заходів, які допоможуть удосконалити розвиток даного ринку у майбутньому.

Виклад основного матеріалу. Стан соціально значущого ринку продуктів є так званним індикатором, що дозволяє визначати національний добробут, стабільність і ефективність економічних процесів у країні.

Соціально значущий ринок – це відкрита, складно структурована система, що забезпечує соціально-справедливий розвиток суспільства за рахунок виробництва та реалізації якісних товарів та послуг соціального значення¹.

Відповідно до українського законодавства, ринок соціально значущих товарів і послуг, на якому проводиться постійний моніторинг цін і тарифів, складається з трьох компонентів, кожен із яких містить свої складники²:

1) продукти харчування: борошно пшеничне вищого сорту, хліб із борошна пшеничного вищого сорту, хліб житньо-пшеничний, макаронні вироби (вермішель із борошна пшеничного вищого сорту), крупи гречані, рис, яловичина І категорії, свинина, сало, птиця, ковбаса варена І сорту, молоко жирністю 2,5 відсотка, сметана жирністю 20 відсотків, сир м'який, масло, яйця курячі, цукор-пісок, олія соняшникова, картопля, сіль;

2) окремі види продуктів перероблення нафти: дизельне паливо, бензин марки А-95, газ скраплений (пропан-бутан), що реалізується через мережу автозаправних станцій;

3) товари та послуги, які реалізуються за регульованими цінами і тарифами: електрична енергія, газ скраплений, що відпускається населенню для побутових потреб, тверде паливо, що відпускається населенню для побутових потреб, послуги міського пасажирського тран-

¹ Пескова О. С. Формирование системы государственного регулирования предпринимательской деятельности на рынках социально-значимых товаров и услуг в современной России: автореф. канд. экон. наук: 08.00.05 / Ольга Сергеевна Пескова. – Волгоград: 2014. – 49 с.

² Постанова Кабінету Міністрів України від 13.06.2002 № 803 «Про заходи щодо проведення моніторингу цін і тарифів на споживчому ринку» // Офіційний вісник України. – 2002. – №24. (Порядок, п.2).

спорту, житлово-комунальні послуги з тепло-, водопостачання, водовідведення, користування житлом (квартирна плата) та утримання житла.

Враховуючи той факт, що даний перелік товарів та послуг був затверджений у 2002 році, а останні зміни були внесені у редакції від 2013 року, можна впевнено стверджувати, що в рамках розвитку суспільства та ринкової економіки, список вищезазначених товарів потребує значних доопрацювань та доповнень.

І. М. Посохов рекомендує доповнити перелік соціально значущих товарів та послуг такими групами товарів: «риба свіжозаморожена, овочі свіжі, фрукти, плоди, ягоди, сухофрукти, консерви м'ясні, риби, овочеві, плодово-ягідні, фруктово-ягідні»³.

Варто зазначити, що «єдиного уніфікованого нормативно-правового акта щодо регулювання ринку соціально значущих товарів та послуг в Україні не існує»⁴. Тому вкрай важливо звертати увагу на взаємодію всіх інструментів регулювання ринку в комплексі.

Наша держава повинна використовувати міжнародну практику регулювання харчових, зокрема соціально значущих, продуктів, які підлягають обов'язковій сертифікації, що передбачає інтегровану систему контролю за якістю харчових продуктів, тобто створення єдиного органу з контролю за харчовими продуктами. Наприклад, «країни-члени ЄС створили єдині органи чи інтегровані системи контролю харчових продуктів, що охоплюють усі етапи процесу виробництва відповідно до принципу «від лану до столу» – починаючи з поля й закінчуючи роздрібною торгівлею»⁵. Це у майбутньому призведе до перспектив розвитку та покращення ринку соціально значущих продуктів.

В умовах сьогодення на законодавчому рівні повинно бути закріплено визначення того, чому саме ці товари віднесено до соціально значущих. Адже, аналізуючи нормативно-правові акти, які регулюють або містять перелік цих товарів та послуг, можна зробити висновок, що соціально значущі товари і послуги – це товари, за якими проводиться постійний моніторинг цін і тарифів на споживчому ринку регіонів.

О. І. Трохимець пропонує розглядати соціально значущі товари та послуги як соціально-орієнтовані товари та послуги, які виробляються та реалізуються в інтересах суспільства – споживачів, для задоволення потреб першої необхідності широких верств населення⁶.

Соціально значущі товари та послуги підлягають державному контролю відповідно до Закону України «Про ціни і ціноутворення», постанов Кабінету Міністрів України, інших нормативно-правових актів з питань ціноутворення та контролю за цінами, які регламентують питання організації та проведення моніторингу вільних і державних регульованих цін і тарифів на товари і послуги у сфері їх реалізації суб'єктами господарювання та їх структурними підрозділами⁷.

Але з 1 жовтня в Україні розпочав свою дію пілотний проект у сфері регулювання цін на продукти⁸. Він передбачає тимчасове скасування надмірного адміністративного регулювання цін на харчові продукти, зокрема і на проекти соціального значення. Це потрібно для того, щоб оцінити, як втручання держави впливає на ціноутворення.

Відповідно до даного пілотного проекту, з 1 жовтня по 1 січня 2017 року на Державну службу статистики, Раду міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київську та Севастопольську міські державні адміністрації покладено обов'язок забезпечити моніторинг цін на товари та послуги, визначені підпунктом 1 пункту 2 цієї постанови (ціни на борошно пшеничне вищого, першого і другого сорту, борошно житнє обдирне, крупи гречані, яловичину, свинину, м'ясо птиці, ковбасні вироби варені, молоко коров'яче питне (пастеризоване, фасоване у плівку), сир, сметану, масло вершкове, яйця курячі, цукор, олію соняшникової тощо) та подати Міністерству економічного розвитку і торгівлі до 1 січня 2017 р. інформацію про результати моніторингу.

Згідно з даними подіями у нашій роботі ми проаналізували динаміку збільшення (зменшення) цін по Україні до скасування та після скасування державного регулювання цін на основі 8 соціально значущих продуктів із 23, передбачених Постановою Кабінету Міністрів України від 13.06.2002 № 803 «Про заходи щодо проведення моніторингу цін і тарифів на споживчому ринку» за період 30 серпня 2016 року – 31 жовтня 2016 року. (Таблиця 1)

Міністерство економічного розвитку і торгівлі у ЗМІ прокоментувало відміну державного регулювання цін на продукти таким чином: «На цей період українські фермери, виробники продуктів харчування, а також торгівельні мережі

³ Посохов І. М. Державне регулювання цін на продукцію соціального значення: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.03 / Ігор Михайлович Посохов. – Харків: Б.в., 2009. – 3 с.

⁴ Трохимець О.І. Концептуальні підходи щодо регулювання ринку соціально-орієнтованих товарів і послуг // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2015. – Випуск 2(12). – Том 2. – 109 с.

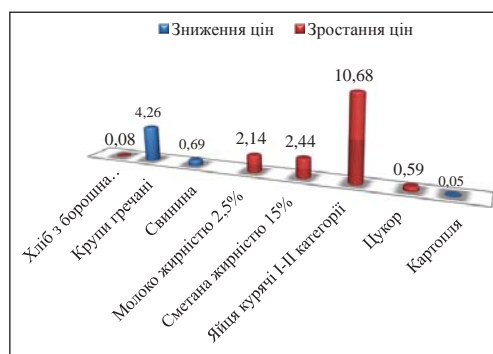
⁵ Державне регулювання внутрішнього ринку України в умовах глобалізації: наук.-метод. розробка / авт. кол.: В. Г. Бодров, Н. І. Балдич, О. П. Борисенко та ін.; за заг. ред. В. Г. Бодрова. - К.: НАДУ, 2012. - 56 с.

⁶ Трохимець О.І. Теоретичні підходи до визначення поняття соціально-орієнтованих товарів та послуг // Науковий журнал «Молодий вчений». – № 1 (28). – Частина 1. – 2016 р. – 184 с.

⁷ Постанова Кабінету Міністрів України від 13.06.2002 № 803 «Про заходи щодо проведення моніторингу цін і тарифів на споживчому ринку» // Офіційний вісник України. – 2002. – №24. (Порядок, п.3).

⁸ Постанова Кабінету Міністрів України від 22.09.2016 № 656 «Про реалізацію пілотного проекту щодо тимчасового обмеження застосування постанови Кабінету Міністрів України від 25 грудня 1996 р. № 1548 та постанови Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р. № 1222» // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 656.

звільняються від обов'язкової декларації (де-факто дозволу) зміни цін і примусового встановлення націнки. Це дозволить виробникам зекономити сотні мільйонів гривень на адмініструванні. Саме таку ціну вони платять сьогодні за те, щоб виконувати застарілі пострадянські вимоги».

Графік 1. Показники зростання (зниження) цін на споживчому ринку за період 30 серпня 2016 року – 31 жовтня 2016 року по Україні (грн. коп.)

Джерело: розроблено автором на основі даних Державної Служби Статистики України¹¹

Виходячи з даних, які зазначені у Таблиці 1, варто зазначити, що за період 30 серпня 2016 року – 31 жовтня 2016 року як до скасування державного регулювання цін, так і після простежуються коливання цін. Більшість із 8 проаналізованих цін соціально значущих продуктів зросли у ціні, але є і такі, які знизилась у ціні. (Графік 1)

Національний Банк України зазначає, що зростання цін у виробництві харчових продуктів пов'язане з підвищенням собівартості виробництва, скороченням поголів'я худоби та підвищенням цін на цю продукцію на світових ринках. Зокрема, у III кварталі прискорилося зростання цін у виробництві молочних продуктів, м'яса, а також відновилося зростання цін у виробництві цукру¹⁰.

Ми вважаємо, що за повного скасування держконтролю можуть вирости ціни на яйця, борошно, недорогі макарони, м'ясо з кістками, варені ковбаси та хліб простої рецептури. Що ж стосується молочних продуктів, то є ряд виробників, які випускають продукти, зокрема сметану жирністю 18 %, масло 73 %, молоко 2,6 %, які вже не підпадають під регулювання, і виробники, які реалізують даний товар, ставлять ціну, виходячи з конкуренції. Тому ціна на молочні продукти не повинна значно вирости.

Виходячи з того, що на законодавчому рівні було скасовано державне регулювання цін на

Таблиця 1

Динаміка середніх цін (тарифів) на споживчому ринку за період 30 серпня 2016 року – 31 жовтня 2016 року по Україні

№	Назва продукту харчування	грн. коп. за кг, л, десяток						
		Станом на 30.08	Станом на 09.09	Станом на 20.09	Станом на 30.09	Станом на 10.10	Станом на 20.10	Станом на 31.10
1	Хліб з борошна пшеничного І гатунку	10,44	10,46	10,47	10,48	10,53	10,51	10,52
2	Крупи гречані	30,97	29,55	28,14	27,20	26,88	26,84	27,71
3	Свинина	69,67	71,55	71,98	71,72	71,19	69,75	68,98
4	Молоко жирністю 2,5%	12,67	12,63	12,83	12,97	13,19	13,33	13,53
5	Сметана жирністю 15%	32,63	32,73	33,25	33,32	33,95	34,27	35,07
6	Яйця курячі І-ІІ категорії	12,48	12,30	12,71	14,78	19,20	22,02	23,16
7	Цукор	13,43	13,52	13,75	13,73	13,79	13,85	14,02
8	Картопля	4,74	4,65	4,64	4,64	4,63	4,65	4,69

Джерело: розроблено автором на основі даних Державної Служби Статистики України⁹

⁹ Державна Служба Статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

¹⁰ Рішення Правління Національного банку України від 27.10.2016 № 373-рп «Про схвалення Інфляційного звіту» // Офіційний вісник України. – 2016. – Електрон. період. вид. НБУ.: режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=38926387>.

¹¹ Державна Служба Статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

три місяці, то для забезпечення стабільної ситуації на ринку соціально значущих продуктів і, відповідно, соціальної стабільності в країні органи державної влади повинні забезпечити здійснення такого комплексу заходів, які допоможуть удосконалити розвиток даного ринку у майбутньому, а саме:

- сприяння тому, що Постанова Кабінету Міністрів України від 22.09.2016 № 656 «Про реалізацію пілотного проекту щодо тимчасового обмеження застосування постанови Кабінету Міністрів України від 25 грудня 1996 р. № 1548 та постанови Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р. № 1222» дозволить підприємствам різних галузей проводити технічне переозброєння, переглядати заробітну плату працівників, що допоможе збільшити суму податків до бюджету держави;

- додаткові кошти, отримані від збільшеної суми податків, направити на адресну допомогу малозабезпеченим громадянам;

- налагодження місцевими органами влади періодичного обліку всіх підприємств, які займаються виробництвом та реалізацією соціально значущими продуктами;

- створити постійну систему моніторингу і контролю з боку відповідних державних органів, щоб зобов'язав всіх без винятку виробників соціально значущих продуктів дотримуватися вимог податкового законодавства, офіційної зайнятості найманих працівників, вимог законодавства у сфері безпеки та якості харчових продуктів, проведення належного лабораторного контролю та маркування продукції;

- ініціювати розгляд питання щодо встановлення єдиної схеми ведення бізнесу та єдиних правил формування цін на соціально значущі продукти всіма підприємствами, створити рівні умови конкуренції на ринку шляхом забезпечення дотримання всіма виробниками вимог податкового законодавства, офіційної зайнятості найманих працівників, вимог законодавства у сфері безпечності і якості соціально значущих продуктів, зокрема, з урахуванням вимог систем контролю на виробництві;

- проведення належного лабораторного контролю соціально значущих продуктів;

- проведення дієвих механізмів державної підтримки підприємств, які займаються виробництвом та реалізацією соціально значущих продуктів;

- встановлення високих адміністративно-господарських санкцій за недотримання єдиної схеми ведення бізнесу та єдиних правил формування цін на соціально значущі продукти.

Висновки

Економіко-правові перспективи розвитку ринку соціально значущих продуктів пов'язані

з відміною державних регульованих цін, створенням постійно діючої системи моніторингу і контролю з боку відповідних державних органів за підприємствами, які займаються виробництвом та реалізацією соціально значущих продуктів, закріпленням на законодавчому рівні єдиної схеми ведення бізнесу та єдиних правил формування цін на соціально значущі продукти, створенням рівних умов конкуренції на ринку, що вимагає поєднання зусиль як підприємницьких структур, так і органів державної влади, що забезпечить створення реальних передумов для технологічного переозброєння підприємств, розширення асортименту продукції, врахування потреб різних категорій споживачів, досягнення максимально ефективного виробництва за рахунок зниження матеріаломісткості та енергоемності продукції, впровадження новітніх технологій, що відповідають економічним, соціальним та екологічним вимогам.

Список використаних джерел:

1. Про заходи щодо проведення моніторингу цін і тарифів на споживчому ринку : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.06.2002 № 803 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 24. – Ст. 1161.

2. Про реалізацію пілотного проекту щодо тимчасового обмеження застосування постанови Кабінету Міністрів України від 25 грудня 1996 р. № 1548 та постанови Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р. № 1222 : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.09.2016 № 656 // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 656.

3. Про схвалення Інфляційного звіту : Рішення Правління Національного банку України від 27.10.2016 № 373-рш // Офіційний вісник України. Електрон. період. вид. НБУ. – 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=38926387>.

4. Державна Служба Статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

5. Трохимець О.І. Теоретичні підходи до визначення поняття соціально-орієнтовних товарів та послуг // Науковий журнал «Молодий вчений». – № 1(28). – Частина 1. – 2016 р. – 187 с.

6. Пескова О. С. Формирование системы государственного регулирования предпринимательской деятельности на рынках социально-значимых товаров и услуг в современной России : автореф. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / Ольга Сергеевна Пескова. – Волгоград: 2014. – 49 с.

7. Посохов І. М. Державне регулювання цін на продукцію соціального значення : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / Ігор Михайлович Посохов. – Харків: Б.в., 2009. – 19 с.

В статье выделены три основные группы социально значимых товаров и услуг. Рассмотрены основные элементы рынка социально значимых товаров и услуг. Проанализирована динамика средних цен на потребительском рынке, выделены показатели роста (снижения) цен на потребительском рынке за период 30 августа 2016 – 31 октября 2016 по Украине на основе 8 социально значимых продуктов из 23, предусмотренных законодательством. Предложен собственный комплекс мер, которые помогут усовершенствовать развитие данного рынка в будущем.

Ключевые слова: социально значимые продукты, продукты питания, отмена государственного регулирования цен, перспективы развития рынка социально значимых продуктов.

Three basic groups of socially meaningful commodities and services are distinguished in the article. The basic elements of market of socially meaningful commodities and services are considered. The dynamics of middle prices is analysed at the user market, the indexes of price advance (decline) are distinguished at the user market, for period on August, 30, 2016 – on October, 31, 2016 on Ukraine, on the basis of 8 from 23 the socially meaningful foods, envisaged by a legislation. The own complex of measures that will help to perfect this market development in the future is offered.

Key words: socially important products, foodstuffs, abolition of government control of prices, prospect of market of socially meaningful foods development.

